

Elk teamlid verricht onderzoek

Citation for published version (APA):

Siebelist, E., Kreijns, K., & Meijs, C. (2015). Elk teamlid verricht onderzoek. In *In vogelvlucht: Vier jaar lectoraatsonderzoek naar opleiden in de school* (pp. 40-49). De Nieuwste Pabo.

Document status and date:

Published: 01/01/2015

Document Version:

Peer reviewed version

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 24 Mar. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

1.4. Ellen Siebenlist, Karel Kreijns en Celeste Meijs: Elk teamlid verricht onderzoek

Ellen Siebenlist verzorgde op één van de scholen van Academische Opleidingsscholen Primair Onderwijs Limburg (AOPOL) een op maat gemaakte training 'Onderzoeksvaardigheden voor Leerkrachten'. Siebenlist onderzocht samen met Karel Kreijns en Celeste Meijs van het Welten-Instituut van de Open Universiteit Nederland in welke mate deze training een bijdrage levert aan de motivatie van leerkrachten om zelf onderzoek te verrichten en aan hun onderzoekende houding.

1.4.1. Aanleiding

In het kader van Opleiden in de School werken opleidingsinstituten samen met opleidingsscholen, waar aanstaande leerkrachten worden opgeleid in de praktijk. Een beperkt aantal opleidingsscholen ontwikkelt zich tot academische basisschool, waarbinnen zoveel mogelijk, liefst alle, leerkrachten zich systematisch en op een onderzoekende wijze richten op het verbeteren van hun eigen praktijk (Meijers-van Kan, Gijsen, & Hennissen, 2012). Eén van deze academische basisscholen leidt het voltallige leerkrachtenteam op in onderzoeksvaardigheden, omdat op deze wijze de individuele ontwikkeling van de lerende docent vormgegeven kan worden op een manier die bijdraagt aan de totale schoolontwikkeling. Op deze basisschool heeft men enige ervaring met het verrichten van onderzoek doordat binnen deze school sinds drie jaar met CoPs gewerkt wordt². De CoP onderzoekt de mate waarin leerlingen onderzoeksvragen leren stellen binnen Wereldoriëntatie. Hierdoor ontstond bij schoolleiding en team de wens om zelf op een soortgelijke, onderzoekende wijze te werken. De onderzoekscyclus werd gekoppeld aan het eigen POP, en de onderzoekende houding hielp leerkrachten omgaan met onderzoeksvragen, waardoor zij beter toegerust werden in het begeleiden van onderzoek bij kinderen.

Praktijkonderzoek heeft in de curricula van de lerarenopleidingen inmiddels een vaste plek gekregen, echter in veel mindere mate voor zittende leerkrachten, ook al is er het laatste decennium veel onderzoek verricht naar deze groep (Ponte, 2012). Voordelen van het kunnen verrichten van onderzoek zijn, voor zowel aanstaande als zittende leerkrachten, onder andere het beter kunnen verantwoorden van het eigen handelen, het koppelen van theorie en praktijk en "evidence based" te kunnen werken (Bruggink & Harinck, 2012). Belangrijke

voorwaarden om goed onderzoek te kunnen verrichten zijn het beschikken over onderzoeksvaardigheden, een adequate onderzoekende houding, motivatie en hun persoonlijke affiniteit met onderzoek.

Binnen bovenstaande context heeft de Nieuwste Pabo (dNP) een training in onderzoek verzorgd voor het team. Flankerend onderzoek gaat na in welke mate deze training heeft bijgedragen aan de motivatie en intenties om te onderzoeken (vraag 1) en de onderzoekende houding (vraag 2) van de leerkrachten. Tenslotte is de vraag hoe de tevredenheid over de training zich gedurende het jaar ontwikkelt (vraag 3).

1.4.2. Hoe is te werk gegaan?

Theoretisch kader

Om de onderzoeksvragen 1 en 2 te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van inzichten uit een aantal theorieën. Om te beginnen zijn dat de zelfbepalingstheorie (Self-Determination Theory) van Deci en Ryan (2000) en de beredeneerde gedragbenadering (Engels: Reasoned Action Approach) van Fishbein en Ajzen (2010).

De zelfbepalingstheorie is een theorie over het stimuleren en in stand houden van motivatie. Het gaat dan vooral om de intrinsieke versus de extrinsieke motivatie die aanleiding geven om praktijkonderzoek te doen. Naarmate iemands intrinsieke motivatie toeneemt, zal hij langer volharden in het doen van praktijkonderzoek. Het in stand houden van de motivatie gebeurt volgens de zelfbepalingstheorie wanneer voldaan wordt aan de drie basisbehoeften (In Figuur 1.2 worden de relaties weergegeven in tekst als in letters: E) competentie, verbondenheid en autonomie.

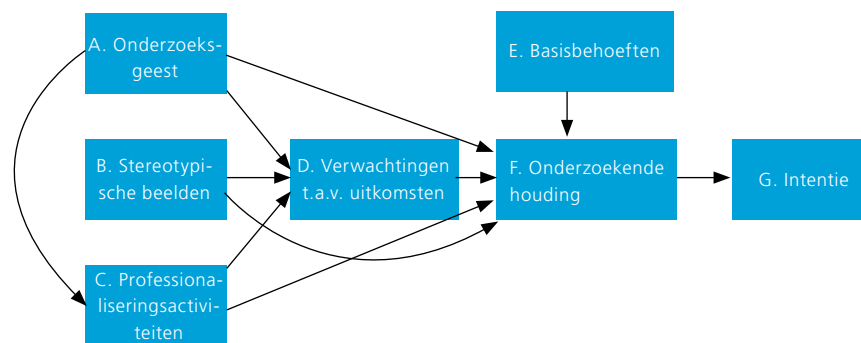
De beredeneerde gedragsbenadering is een theorie die de intenties ten aanzien van een zeker gedrag—het doen van praktijkonderzoek—en daarmee het werkelijke gedrag in kaart brengt. Daarbij spelen onderzoekende houding, de invloed van de omgeving om praktijkonderzoek te gaan doen en de overtuiging dat je in staat bent om praktijkonderzoek te kunnen doen een bepalende rol (Bruggink & Harinck, 2012). Gezien de gestelde onderzoeksvragen wordt hier gefocust op de rol die de onderzoekende houding (F) speelt bij het bepalen van de intenties (G) om praktijkonderzoek te doen.

² In Nederland vooral bekend geworden door het werk van Luc Stevens (1997). *Overdenken en doen: een pedagogische bijdrage aan adaptief onderwijs*. Den Haag: Procesmanagement Primair Onderwijs.

De onderzoekende houding (F) is het resultaat van eigen ervaring met praktijkonderzoek en als zodanig gebaseerd op positieve of negatieve verwachtingen ten aanzien van de uitkomsten (D) van onderzoek. Die verwachtingen worden overigens op hun beurt weer bepaald door bepaalde stereotype beelden die men over onderzoek in het algemeen kan hebben (B). In het flankerend onderzoek wordt ook de rol bekeken die professionaliseringsactiviteiten (C) hebben op de onderzoekende houding. Het idee daarbij is dat een bepaalde onderzoeksgeest (A) invloed heeft op het ondernemen van allerlei professionaliseringsactiviteiten, en deze zijn van invloed op de onderzoekende houding. Het concept van de onderzoeksgeest dat hier is gebruikt is de Inquiry Habit of Mind van Earl en Katz (2002) Figuur 1.2 illustreert de verhouding tussen de hierboven omschreven concepten.

Figuur 1.2: De relaties tussen de verschillende concepten.

Gezien de context waarin het flankerend onderzoek plaats vindt zullen de onderlinge relaties hier niet worden onderzocht maar verondersteld op basis van de theorieën.

Methode

Onder leiding van een instituutsbegeleider werkten 35 leerkrachten van een basisschool gedurende vijf dagdelen in tweetallen aan hun eigen onderzoeksvragen. Tussentijds voerde de instituutsbegeleider met elk tweetal een consultatiegesprek. Leidend bij het praktijkonderzoek was het boek 'Praktijkonderzoek in de school' (Van der Donk & Van Lanen, 2012). Kennis van zaken bij leerkrachten werd zowel vergroot op het gebied van onderzoek verrichten als op de inhoud van het onderwerp dat ze onderzochten. De opzet van de training is gebaseerd op de door Crasborn en Hennissen (2014) onderscheiden principes rondom 'Realistisch opleiden' en 'Micro-teaching', de opgedane ervaring met de mentortrainingen, motivatie verhogende aspecten uit de zelfbepalingstheorie, en op aspecten betreffende de onderzoeksgeest en de onderzoekende houding. Voor en na de training is een vragenlijst afgenomen waarin schalen waren opgenomen van de in Figuur 1.2 afgebeelde concepten. Van de 35 leerkrachten hebben er 21 de vragenlijst ingevuld. Elke vraag wordt gescoord op een 7punts Likertschaal waarbij een 1 staat voor helemaal oneens en een 7 voor helemaal eens. De vragenlijsten werden middels een paired samples t-test geanalyseerd.

HOOFDSTUK 1: CURRICULUM

Tabel 1.5: Overzicht van de schalen in de vragenlijst (n=aantal vragen)

schaal	n	voorbeeld vraag	scoring
A. Onderzoeksgeest	13	In mijn werk op school probeer ik vooroordelen te vermijden ten aanzien van oplossingen en verklaringen	
B. Stereotypische beelden	5	Onderzoek associeer ik met moeilijke statistiek die ik niet of nauwelijks begrijp	helemaal mee oneens (1) ... helemaal mee eens (7)
C. Professionaliserings-activiteiten			
wanneer het zich voordoet	9	Hoeveel leest, volgt, bezoekt enz. u van de in de stellingen genoemde zaken wanneer deze zich aandienen? ... Nederlandse onderwijscongressen	(bijna) geen/niets (1) ... (vrijwel) alle (7)
gebruik maken watter is	12	Hoe vaak leest u vaktijdschriften over uw kennisdomein?	Nooit of zelden (1) ... enkele keren per dag (7)
D. Uitkomstverwachtingen			
voordelen	11	Door onderzoek te doen ben ik beter toegerust om les te geven	helemaal mee oneens (1) ... helemaal mee eens (7)
nadelen	n.v.t.		

E. Basisbehoeften			
competentie	10	In mijn werk op school heb ik veel succes met de dingen die ik doe	helemaal niet van toepassing (1) ... helemaal van toepassing (7)
verbondenheid	10	In mijn werk op school geven mijn collega's en ik om elkaars welzijn	helemaal niet van toepassing (1) ... helemaal van toepassing (7)
autonomie	10	In mijn werk op school kan ik al mijn ideeën realiseren	helemaal niet van toepassing (1) ... helemaal van toepassing (7)
F. Onderzoekende houding	10	Regelmatig zelf onderzoek doen op mijn school vind ik ...	goed (1) ... slecht (7)
G. Intentie			
bereidheid	9	Ik denk erover <i>regelmatig</i> onderzoek te verrichten in mijn school	helemaal niet op mij van toepassing (1) ... geheel op mij van toepassing (7)
volhardendheid	6	Ik doe flink mijn best om daadwerkelijk <i>regelmatig</i> onderzoek te kunnen verrichten in mijn school	helemaal niet op mij van toepassing (1) ... geheel op mij van toepassing (7)

Tevredenheid tijdens de training

Om de tevredenheid tijdens de training (vraag 3) te meten, zijn twee korte vragenlijsten, bestaande uit 10 vragen (5punts Likertschaal) en enkele open vragen bij aanvang en aan het einde van iedere bijeenkomst afgenomen. Bij aanvang is gevraagd naar motivatie en gedane activiteiten en aan het einde naar inhoud en werkwijze tijdens de bijeenkomst.

1.4.3. Wat zijn de resultaten?

De stereotypische beelden (B) geven aan dat leraren vooraf onderzoek zeker geen vreemde activiteit vinden en dat het hen handvatten geeft om de praktijk te veranderen. Een voorbeeld illustreert dit. Leerkrachten scoren gemiddeld (M) hoog op de uitspraak ($M = 5.9$): "Onderzoek doen is voor mij uitzoeken waarom bepaalde dingen wel of niet gebeuren zodat je daarop actie kan ondernemen." Ook hebben leerkrachten hoge uitkomstverwachtingen (D). Ze verwachten positieve effecten te zullen ervaren door het verrichten van praktijkonderzoek. Het volgende voorbeeld illustreert dit. Leerkrachten scoren gemiddeld hoog ($M = 5.95$) op de uitspraak: "Door onderzoek kan ik problemen in mijn klas beter oplossen." Bij beide voorbeelden geven de leerkrachten ongeveer dezelfde antwoorden, er is sprake van een lage standaarddeviatie ($SD = 0.9$).

Er is geen verandering in deelname aan professionele ontwikkelingsactiviteiten (C), met uitzondering van één item dat significant toeneemt ($T(19) = -2.77$, $p < .05$). De algemene vraag luidde: "Hoeveel leest, volgt, bezoekt enz. u van de in de stellingen genoemde zaken wanneer deze zich aandienen?" en het item betrof: "Krantenartikelen over onderwijs en onderzoek."

De basisbehoefte (E) verbondenheid scoort significant lager, terwijl autonomie en competentie geen significante veranderingen laten zien. Een voorbeeld uit de vragenlijst illustreert dit: "... tonen mijn collega's echte interesse in mij" ($T(18) = 4.25$, $p < .01$). Ondanks deze afname is de score in absolute zin nog steeds hoog bij de nameting ($M = 5.00$; $SD = 1.16$).

De voor- en nameting met betrekking tot de onderzoeksgeest (A) en de onderzoekende houding (F) laat geen significante veranderingen zien.

De intentie om zelf onderzoek te verrichten daalt significant (zes uitspraken). Leerkrachten hebben veel minder de intentie om onderzoek te verrichten aan het einde van de training dan vooraf. Een voorbeeld illustreert dit. Er is een significante afname omtrent de stelling "Ik ga regelmatig onderzoek doen in mijn school" ($T(20) = 3.28$, $p < .01$), en het gemiddelde daalt van 4.62 naar 3.43.

Het antwoord op vraag 3 naar de tussentijdse tevredenheid van de leerkrachten ($n=35$), laat zien dat leerkrachten enthousiast zijn ten aanzien van de

trainingsaanpak, met name het persoonlijk meedenken van de trainer tijdens de consultatiegesprekken en de mondelinge feedback tijdens de trainingmiddagen ($M = 4.3$, $SD = 0.30$) en de trainingsopbouw, met name gebruik van ervaringen en de verbinding tussen training ($M = 3.88$, $SD = 0.36$) en individuele behoeften ($M = 3.84$, $SD = 0.3$). De behoefte van de deelnemers aan maatwerk passende bij hun kennis en vaardigheden omtrent onderzoek, hebben ertoe geleid dat er tijdens de training meer dan vooraf gepland, gedifferentieerd is door te werken met groepen en deze groepen mondelinge ondersteund zijn. Leerkrachten maakten gebruik van hun kennis, hetgeen leidde tot positieve gevoelens, zoals blijkt uit de

volgende quote:

"IN DE AFGELOPEN WEKEN HEB IK DE VIERDEJAARS STUDENTEN VRAGEN GESTELD OVER HUN ONDERZOEK, ZIJ VONDEN HET LEUK OM ER OVER TE VERTELLEN EN IK BEGREEP ZE, DAT MAAKTE MIJ BLIJ".

Opvallend was de terugval in motivatie (13.5%) in het midden van de training (maart), maar op het einde (mei) weer nagenoeg hetzelfde was als aan het begin.

Conclusie

De resultaten laten zien dat de hoge verwachtingen niet zomaar uitkomen. De intentie om onderzoek te doen daalt significant. Tijdens het proces bleek dat er grote verschillen waren in de voortgang van het onderzoek en het vermogen van leerkrachten om het zelf vorm te geven. Het lijkt dat het verrichten van onderzoek voor veel leerkrachten is tegengevallen; men had het zich eenvoudiger voorgesteld. De gedaalde scores op de intentie om zelf onderzoek te gaan verrichten duiden daar op. In welke mate dit samenhangt met de lagere verbondenheid is onduidelijk. Aangezien de onderzoekende houding niet is toegenomen, wordt dit in een forumgroepdiscussie met de deelnemers verder onderzocht. De resultaten daarvan zijn nog niet bekend.

1.4.4. Wat kunnen wij en anderen hiermee?

In Nederland is vaak en veelal met weinig succes geprobeerd om zittende leerkrachten te professionaliseren op het gebied van onderzoek. Dit onderzoek maakt duidelijk dat de motivatie en intentie van leerkrachten veranderen naarmate ze zelf bezig zijn met het uitvoeren van onderzoek mede afhankelijk van de verwachtingen. Een adequate training speelt in op niveau- en tempoverschillen tussen deelnemers door vanaf het begin en gedurende de rit te differentiëren. Directe mondelinge begeleiding waarin ingezoomd wordt op succeservaringen is zeer gewenst gedurende het proces. De vraag is hoe de begeleiding op afstand tussen de bijeenkomsten het leren van de deelnemers kan versterken.

De ontwikkeling van de onderzoekshouding blijkt een lastige kwestie te zijn. Ook hier zijn sterke individuele verschillen waarneembaar en dit roept de vraag op in hoeverre dit afhankelijk is van bepaalde persoonlijke factoren.

1.4.5. Hoe zijn resultaten verspreid?

Delen van het onderzoek zijn door Ellen Siebenlist gepresenteerd tijdens de conferentie voor Lerarenopleiders (VELON 2014 te Zwolle) als onderdeel van het symposium Leven Lang Leren en Opleiden in de School georganiseerd door het lectoraat Opleiden in de School van de Nieuwste Pabo en samen met Astrid Crutzen en Marjolein Willemsse in november 2014 tijdens de Collaborative Action Research Network (CARN) conferentie te Gateshead in Groot Brittannië.

Referenties:

- Bruggink, M., & Harinck, F. (2012). De onderzoekende houding van leraren: wat wordt daaronder verstaan? *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 33 (3), 46-53.
- Crasborn, F.J.A.J., & Hennissen P.P.M. (2014) Training mentor teachers for effective supervision: the impact of the SMART programme. In K.-H. Arnold, A. Gröschner & T. Hascher (Hrsg.), *Schulpraktika in der Lehrerbildung: Theoretische Grundlagen, Konzeptionen, Prozesse und Effekte*. Münster u.a.: Waxmann. (Waxmann, Münster)
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Donk, C. van der, & Lanen, B. van (2012), *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Coutinho.
- Earl, L. & Katz, S. (2002). Leading Schools in a Data-Rich World. In K. Leithwood, P. Hallinger, G. Furman, K. Riley, J. MacBeath, P. Gronn, & B. Mulford (Eds), *Second International Handbook of Educational Leadership and Administration*, 1003–1022. Dordrecht, the Netherlands: Kluwer Academic Publishers
- Everton, T., Galton, M., & Pell, T. (2002). Educational research and the teacher. *Research Paper in Education*, 17 (4), 373-401.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (2010). *Predicting and changing behavior: The reasoned action approach*. New York: Psychology Press (Taylor & Francis).
- Meijers – van Kan, A., Gijsen, M., & Hennissen, P. (2012). *Projectplan Academische Opleidingsschool Zuid-Limburg, 2012 – 2016*. Sittard: de Nieuwste Pabo.
- Ponte, P. (2012). *Onderwijs en onderzoek van eigen makelij: Onderzoek met en door leraren*. Den Haag: Boom Lemma.